

dr hab. Rafał Dudała, prof. UJK
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Wydział Prawa i Nauk Społecznych
Instytut Stosunków Międzynarodowych i Polityk Publicznych

Kielce, 10 września 2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej **mgr Marcelego Błocha**
pt. *Uwarunkowania polityki klimatycznej Rzeczypospolitej Polskiej*
przygotowanej pod opieką naukową
dr hab. Przemysława Mikiewicza

1. Podstawa napisania recenzji

Recenzję przygotowano w odpowiedzi na pismo Przewodniczącego Rady Dyscypliny Nauki o polityce i administracji Uniwersytetu Wrocławskiego dotyczące uchwały Rady Naukowej ww. Dyscypliny z dnia 30 czerwca 2023 r. o powierzeniu mi zrecenzowania pracy doktorskiej Pana mgr. Marcelego Błocha.

2. Aktualność tematu rozprawy

Za podstawę dla sformułowania opinii dotyczącej pracy Pana mgr. M. Błocha przyjąć należy zapis z *Ustawy z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw*: „Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego (...) oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej” (art. 1.1.).

Temat rozprawy został wybrany trafnie i poprawnie sformułowany, choć ujęty nad wyraz szeroko, zaś podjęta przez Doktoranta problematyka jest niewątpliwie relewantna w

odniesieniu do podejmowanych badań – politycznych, ekonomicznych, prawnych, przyrodniczych i kulturowych w przedmiocie wskazanym w tytule. Ten zaś, żadną miarą, nie wyczerpuje się jedynie w wąskim obszarze badań dotyczących Rzeczypospolitej Polskiej, lecz dotyczy szeroko rozumianych i tak też dyskutowanych zagadnień polityki klimatycznej europejskiej czy światowej. Zgodnie z wymogami stawianymi dysertacji doktorskiej, recenzowana praca wskazuje własną dyscyplinę – naukę o polityce i administracji, to jednak zarówno w warstwie deskryptywnej, jak i metodologicznej, jej charakter pozostaje zasadnie interdyscyplinarny.

3. Struktura pracy

Przedstawiona dysertacja zatytułowana została *Uwarunkowania polityki klimatycznej Rzeczypospolitej Polski*. Już sam tytuł wskazuje na interdyscyplinarny charakter prowadzonego wywodu oraz doniosły i bieżący na gruncie nauki polskiej temat, co z pewnością stanowi jego cenny poznawczo walor. Struktura pracy składa się ze Wstępu, pięciu Rozdziałów, Zakończenia i Bibliografii (ss. 488).

We Wstępie zarysowany został problem współczesnych zmian klimatycznych ze wskazaniem na ich skutki dla bieżącej działalności społecznej. Określony i nazwany został cel dysertacji, wskazana cezura czasowa, pobieżnie omówiona literatura przedmiotu oraz prezentacja struktury dysertacji. Dopelnieniem w warstwie metodologicznej jest wskazanie hipotez (głównej i pomocniczych), przytoczenie pytań badawczych oraz prezentacja struktura dysertacji.

W pierwszym z rozdziałów – *Naukowe podstawy procesu zmian klimatu* – analizie poddany został proces zmian klimatu z perspektywy nauk ścisłych – klimatologii i fizyki atmosfery. Przybliżony został proces zmian klimatu wraz z jego skutkami dla środowiska naturalnego. W jej ramach omówiono zjawisko sprzężenia zwrotnego będącego efektem nasilenia efektu cieplarnianego i wymuszeń radiacyjnych; historyczne zmiany klimatu i najistotniejsze, z perspektywy skali przeobrażeń i życia na Ziemi, procesy warunkujące zmiany klimatu; współczesne zmiany klimatu i prognozy na przyszłość, będące obszarem trwających sporów wśród klimatologów w sprawie wpływu działalności ludzkiej na zmieniający się obecnie klimat – gdy jedni mówią o konsensusie w tej kwestii, inni poddają w wątpliwość znaczenie antropogenicznych emisji gazów cieplarnianych. Ponieważ skutki zmian klimatu nie odnoszą się wyłącznie do wzrostu średniej globalnej temperatury, zasadnym jest także badanie społecznych konsekwencji tego zjawiska, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia tych

zmian dla Polski. Wśród obszarów, na które będą miały one szczególny wpływ, Doktorant wymienia zasoby wodne, rolnictwo, produkcja pożywienia oraz zdrowie. I wreszcie znaczenie zmian klimatu dla stosunków międzynarodowych, co należy łączyć ze zjawiskami migracji, bezpieczeństwem narodowym i międzynarodowym czy też zależność między przyczynami a skutkami efektu cieplarnianego.

Rozdział drugi, zatytułowany *Czynniki zewnętrzne oddziałujące na polską politykę klimatyczną*, stanowi prezentację egzogennych czynników tworzących ramy dla kształtowania się tego typu polityki. Wśród nich Autor swoją uwagę poświęca podstawom kulturowo-filozoficznym, myśli religijnej w kwestii ochrony środowiska oraz znaczeniu omawianej tematyki w odniesieniu do najważniejszych nurtów ideologicznych. Omówienie podstaw kulturowo-filozoficznych wypełniona jest prezentacją subiektywnie dobranych poglądów filozoficznych na temat środowiska naturalnego oraz perspektywą historyczną skoncentrowaną na Polsce. Z kolei w podrozdziale *Stalość i zmienność myśli religijnej w kwestii ochrony środowiska naturalnego* zaprezentowana została „mapa religijna” Polski z uwzględnieniem liczby członków poszczególnych związków wyznaniowych. W ślad za tym następuje prezentacja egzegezy biblijnej Księgi Rodzaju, fragmentów nauczania papieskiego w interesującej Autora kwestii oraz analiza religijnych portali internetowych pod kątem „klimatycznej” tematyki. Obszerłą częścią tego rozdziału są rozważania zatytułowane *Polityka klimatyczna w nurtach ideologicznych*, gdzie szczególnej uwadze Autora zostały poddane teorie podziału politycznego, polskie partie polityczne oraz poszczególne ideologie polityczne ze wskazaniem na ich znaczenie dla polityki klimatycznej.

W rozdziale trzecim – *Ochrona systemu klimatycznego w regulacjach i zobowiązaniach międzynarodowych i wewnętrznych* – Doktorant przedstawia analizę prawną w kwestii zmian klimatu na trzech poziomach – polskim, europejskim (Unia Europejska) i globalnym (Organizacja Narodów Zjednoczonych). Realizacji celu służy przegląd aktów prawnych, dotyczących bądź choćby nawiązujących do problemu zmian klimatu i jego ochrony. W ramach pierwszego poziomu analizie poddano plany i programy w zakresie ochrony klimatu oraz najważniejsze dokumenty dotyczące ochrony środowiska naturalnego, w tym ustawy. W ramach dyrektyw unijnych przedstawiono zarówno akty prawa pierwotnego (traktaty założycielskie Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej oraz traktaty je uzupełniające, traktaty akcesyjne, ogólne zasady prawa i prawo zwyczajowe), jak i prawa wtórnego (rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia, opinie, komunikaty, rezolucje, noty, wytyczne, programy działań, dobrowolne porozumienia i inne), wiążące i niewiążące. Z kolei na poziomie światowym szczególnej uwagi domagają się działania podejmowane przez

Organizację Narodów Zjednoczonych – konferencje, konwencje, raporty, rezolucje czy tworzone gremia, jak Międzynarodowy Zespół do spraw Zmian Klimatu (IPCC) czy Konferencja Stron.

W rozdziale czwartym – *Społeczno-gospodarcze uwarunkowania polityki klimatycznej Polski* – analizie poddano instytucje społeczne, których działalność pozostaje istotna dla polityki państwa w zakresie zmian klimatu. Działalność przedsiębiorstw w zakresie ochrony klimatu i ograniczenia emisji gazów cieplarnianych ze szczególnym uwzględnieniem podejmowanych planów odnoszących się do polityki klimatycznej państwa. Podobnie organizacje pozarządowe działające na rzecz ochrony klimatu. Wprowadzeniem do rozdziału są rozważania poświęcone stosunkowi polskiego społeczeństwa wobec problemu zmian klimatu.

W rozdziale piątym – *Kształtowanie polityki klimatycznej na poziomie rządu i parlamentu* – poddano analizie wypowiedzi posłów wygłoszonych podczas sejmowych posiedzeń oraz Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa oraz Komisji do spraw Energii, Klimatu i Aktywów Państwowych. Zaprezentowano także programy działania Rady Ministrów oraz przedstawiono sylwetki kolejnych ministrów środowiska (wraz ze zmieniającymi się zakresami kompetencji i towarzyszącymi im określeniami w stosowanej nazwie).

Struktura powyższa, choć wydaje się spójna i logiczna, budzi jednak zastrzeżenia z uwagi na swą zawartość. Rozdział pierwszy, stanowiąc cenne wprowadzenie do dysertacji, wydaje się jednak nader specjalistycznym opisem problemu z punktu widzenia nauk przyrodniczych (klimatologii, chemii czy fizyki) oraz historycznych, a przez to – pozostającym w luźnym związku do tezy głównej. Podobne spostrzeżenia towarzyszą lekturze drugiego rozdziału, którego istotną część stanowi prezentacja doktryn związków wyznaniowych zarejestrowanych i prowadzących działalność religijną na terenie państwa polskiego. Musi zastanawiać umieszczenie w tym miejscu danych statystycznych dotyczących przynależności religijnej Polaków. Trudno dostrzec zasadny związek między tematem pracy o przytaczaniem danych liczbowych członków wyjątkowo nielicznych grup religijnych. Nie dość uzasadnione wydają się pomieszczone przez Autora rozważania natury teologicznej oparte – *de facto* – na jednej tylko publikacji. A przecież egzegeza rozdziałów biblijnych, które opisują stworzenie świata i wyprowadzone z niego wskazania moralne pod adresem człowieka, są bogato reprezentowane w biblistyce chrześcijańskiej (katolickiej, protestanckiej i prawosławnej. Choć kluczem doboru były statystyki wskazując na katolicyzm jako wyznanie większości polskiego społeczeństwa, to nie ma powodów pomijać tradycji innych religii prezentujące wyjątkowo

cenne, z „ekologicznego punktu widzenia”, rozważania na temat stworzenia. Wspomnieć należy o żydowskiej tradycji rozważań wokół początku stworzenia (*Be Reszit*), opowieści mityczne islamu ludowego czy perspektywa systemów religijnych Wschodu, gdzie akt stwórczy świata jest tożsamy z ukazywaniem się kolejnych doskonałości bóstwa.

Podobne wątpliwości budzą się zarówno w obliczu „doklejonych” streszczeń poglądów wybranych filozofów czy opisu postępowania niektórych królów polskich. Nie jest merytorycznie czytelnym włączenie tego rodzaju rozważań w ramy dysertacji poświęconej polskiej polityce klimatycznej. Co więcej, podawanie danych powinno być przede wszystkim aktualne, a za takie uznać należy dane uzyskane z Narodowego Spisu Powszechnego Ludzi i Mieszkań z roku 2021, nie zaś tego sprzed dziesięciu lat (2011).

W rozdziale tym pomieszczona została także obszerna analiza wypowiedzi wybranych biskupów, którzy przecież nie mają mandatu do eksperckich stanowisk na temat zmian klimatycznych. Metodologiczną podejrzliwość wzbudza także zamieszczony przegląd stanowisk wybranych portali internetowych. Trudno także uznać za źródłowe zamieszczone wypowiedzi przedstawicieli Kościoła prawosławnego. Stanowiska tego związku wyznaniowego należałoby raczej szukać w zwartych publikacjach formułujących nauczanie na temat kwestii społecznych, m.in. Chiesa Ortodossa Russa. 2011. *Fondamenti della Dottrina Sociale*. Milano, Italia: Edizioni Studio Domenicano. Trudno także poglądy pojedynczych hierarchów, choćby najbardziej odpowiednie dla tematu, uznać za oficjalne stanowisko wyrażane przed odpowiednie dla sprawy gremia.

Kolejny podrozdział nader wnikliwie, ale też chyba bezzasadnie prezentuje nurty ideologiczne w ich historycznych uwarunkowaniach i ideowych założeniach. Czy celem krytycznej prezentacji polityki klimatycznej koniecznym jest opis podziału dwuosioowego zastosowanego do polskiego systemu (s. 76-79), profil ideologiczny głównych polskich partii politycznych po 1989 roku czy wyliczanie i omawianie ideologii politycznych i ich znaczenia dla polityki klimatycznej? Rozważania na temat lewicy-prawicy, skądinąd trafne, to jednak pozostają odpowiednie dla rozprawy doktorskiej na inny temat. Dla ukazania właściwego dla tematu pracy przesłania, niekoniecznym także wydaje się być nader szczegółowy opis przebiegu kolejnych konferencji czy obrad komisji. W części omawiającej stosunek ministrów środowiska do problemu zmian klimatu dziwić może zamieszczenie informacji dotyczące m.in. wykształcenia czy politycznej kariery kolejnych ministrów.

Pięć rozdziałów to odpowiednia dla tego rodzaju pracy liczba, jednak widoczna pozostaje między nimi dysproporcja: różnica między najkrótszym pierwszym rozdziałem (38 stron), a rozdziałem najdłuższym piątym (137 stron) wynosi aż 99 stron. Podobne dysproporcje

można zauważyć także na poziomie podrozdziałów, co – w efekcie – odbiera pracy zrównoważoną strukturę.

Cennym dopełnieniem dzieła jest uporządkowana i bogata *Bibliografia* zawierająca licznie prezentowaną – obok opracowań polskich – literaturę obcojęzyczną, głównie anglojęzyczną i niemieckojęzyczną. Uwagę zwraca artykuł autorstwa Doktoranta opublikowany w wydawnictwie zwartym (z 2018 r.). Nie ustrzegł się jednak Autor błędów także w tej części pracy: błędnie zapisywane nazwiska autorów kursywą, pominięcie inicjału imienia czy brak numerów stron dla artykułów zamieszczonych w czasopismach naukowych.

4. Metodologia i warsztat

Dysertacja *Uwarunkowania polityki klimatycznej Rzeczypospolitej Polski* została przedstawiona jako praca z zakresu nauk o polityce i administracji. Warto zatem wspomnieć, że przywołana dyscyplina naukowa, będąc nauką empiryczną i społeczną, zajmuje się prawami regulującymi rzeczywistość, badając zjawiska i procesy polityczne. Towarzyszy jej różnorodność metodologiczna: posiada własny zestaw metod badawczych, ale bardzo często adaptuje metody stosowane w innych dyscyplinach naukowych z zakresu nauk społecznych. Tematyka zainteresowań współczesnych nauk politycznych również pozostaje różnorodna i wielowymiarowa – na przykład: zachowania polityczne, instytucje i organizacje polityczne, opinia publiczna i kultura polityczna, podmiotowość polityczna, zmiany polityczne, stosunki międzynarodowe, zarządzanie państwem i polityki publiczne. Natomiast w strukturze dyscypliny zwykle wskazuje się podstawowe nurty badawcze, m.in. teorie polityki, aksjologia polityczna, teoria systemów politycznych i teoria stosunków międzynarodowych. Ponadto wiele uwagi w naukach o polityce i administracji poświęca się obecnie zagadnieniom porządku publicznego, administracji publicznej, komunikacji politycznej, uwarunkowań politycznych poszczególnych regionów i subregionów świata, zagrożeń globalnych i asymetrycznych oraz administracji samorządowej. Mając na uwadze powyższe, zasadne wydaje się pytanie, do jakiego z wymienionych obszarów nauk o polityce i administracji należy rozprawa M. Błocha.

Zasadniczym celem pracy, jak definiuje Autor, jest analiza polskiej polityki klimatycznej w kontekście aktualnej wiedzy naukowej” (s. 2). Jednocześnie zaznacza: „To wiedza dotycząca procesu zmian klimatu doprowadziła do zapoczątkowania i rozwoju polityki w tym zakresie. Wpływ na nią zarówno w przeszłości, jak i współcześnie wywiera jednak znacznie więcej czynników, których analiza stanowi podstawę tej pracy. Opracowanie takie, pozwalające lepiej zrozumieć zjawiska społeczno-polityczne w kontekście problemu zmian

klimatu, może z kolei mieć znaczenie dla formułowania skuteczniejszych strategii politycznych” (s. 2-3). Brak jest zaś czytelnego wskazania pola badawczego, co pozwoliłoby określić wszelkie obiekty, rzeczy, zjawiska i procesy, którym one podlegają i w odniesieniu do których mają zostać sformułowane pytania badawcze. Precyzyjnie natomiast wskazana została cezura czasowa określona dwoma wydarzeniami: pierwsze w Polsce po II wojnie światowej całkowicie wolne wybory parlamentarne (27 października 1991), które pozwoliły na zmiany społeczne, gospodarcze i polityczne oraz rosyjska inwazja zbrojna na Ukrainę (24 lutego 2022), co znacząco wpłynęło na światowy rynek kopalnych nośników energii (s. 3).

Właściwie zostały sformułowane oraz przedstawione pytania badawcze i hipotezy badawcze. Hipoteza główna brzmi: Polityka klimatyczna Polski kształtowana jest przez wiele czynników, wśród których dominujące znaczenie mają regulacje międzynarodowe, wiedza i ideologie polityczne (s. 9). Towarzyszą jej liczne hipotezy pomocnicze: uwarunkowania kulturowe, historyczne i religijne w Polsce nie stanowią podstaw do formułowania ambitnych decyzji politycznych z zakresu ochrony klimatu; podejście posłów do problemu zmian klimatu różni się w zależności od ich przynależności politycznej i wyznawanych ideologii; polityka klimatyczna Polski podporządkowana jest doraźnym celom gospodarczym i ideologicznym, co prowadzi do znacznie niższego jej poziomu zaawansowania niż wynikałoby to z dostosowania do regulacji międzynarodowych; polityka klimatyczna największych polskich przedsiębiorstw dostosowywana jest do prawodawstwa krajowego w tej kwestii, dlatego jej zaawansowanie w zakresie działań na rzecz ochrony klimatu jest na niższym poziomie niż polityka klimatyczna Polski; organizacje pozarządowe, których działalność dotyczy ochrony środowiska naturalnego i klimatu, mają niewielki wpływ na kształt polskiej polityki klimatycznej; deklaracje opinii publicznej na temat dużej wagi problemów związanych ze zmianami klimatu ustępują miejsca innym kwestiom społeczno-gospodarczym, na co wskazują programy wyborcze ugrupowań politycznych i wyniki wyborów parlamentarnych. Akapit zawierający hipotezy pomocnicze (s. 9-10) kończy się jednak niezrozumiałym stwierdzeniem, jakoby „weryfikacji głównej hipotezy pracy służyła także następująca hipoteza pomocnicza: źródła wiedzy polityków na temat zmian klimatu różnią się w zależności od ich przynależności do ugrupowania politycznego, co z kolei oddziałuje na postrzeganie przez nich problemu” (s. 10). Weryfikacji hipotezy nie może służyć formułowanie innej hipotezy – podobne działanie jest błędem logicznym (*idem per idem*), mogącym prowadzić do fałszywych wniosków.

Hipotezie głównej zostało przyporządkowane pytanie: jakie czynniki w największym stopniu są podstawą kształtowania polityki klimatycznej Polski? (s. 9) Sformułowane zostały także kolejne pytania badawcze: jakie idee i interesy odzwierciedlają decyzje władz

państwowych w kwestii polityki klimatycznej? Jaki wpływ na podejście do problemu zmian klimatu wywierają podstawy kulturowo-filozoficzne, religijne i filozoficzne? Jaką rolę w stosunku do polityki klimatycznej Polski pełnią regulacje międzynarodowe? Czy i w jakim stopniu deklaracje społeczeństwa na temat wagi problemu zmian klimatu przekładają się na wybory przedstawicieli do parlamentu? Jaki jest stosunek największych polskich przedsiębiorstw do działań na rzecz ochrony klimatu i o kształt, jaki przybierają ich strategie w tym zakresie? Jakie znaczenie dla kształtu polskiej polityki klimatycznej mają działania organizacji pozarządowych w Polsce? Jakie znaczenie dla stosunku posłów do problemu zmian klimatu mają wyznawane przez nich ideologie? Jakie znaczenie dla podejmowanych przez nich decyzji ma wiedza na temat zmian klimatu? Wielość pytań, przyporządkowana kolejnym rozdziałom, stanowi ważny wkład metodologiczny. Obiekcje jednak budzi forma niektórych z nich: jak bowiem właściwie zmierzyć (obliczyć) wpływ podstaw aksjologicznych na stosunek do zmian klimatycznych czy stopień przekładalności deklaracji społeczeństwa w sprawie zmian klimatycznych na wybory polityczne? Podobne zastrzeżenia z punktu widzenia nauk społecznych budzą się w odniesieniu do zastosowanej formuły pytającej o znaczenie, jak to ma miejsce w przytoczonych wyżej pytaniach.

Wśród zastosowanych w dysertacji metod, Autor przywołuje analizę instytucjonalno-prawną (przede wszystkim analizę norm prawnych dotyczących zmian klimatu), metodę porównawczą (odnośnie do programów partii politycznych, aktywności poselskiej i działalności instytucji społecznych), metodę systemową, metodę analizy dokumentów, analizę i syntezę informacji zawartych w literaturze naukowej oraz technika celowych, ustrukturyzowanych wywiadów ankietowych. Ich dobór, z punktu widzenia tematyki, uznać należy za odpowiedni.

Widocznym brakiem jest jednak brak sformułowanej siatki pojęć: otóż w trakcie odkrywania danej dziedziny wiedzy oparciem dla właściwego zrozumienia wyników badań staje się wyodrębnienie podstawowej siatki pojęciowej. Domaga się tego także postulat, by używane w pracy terminy były poprawnie rozumiane zarówno przez Autora, jak i przez czytelników. Dzięki temu unika się potencjalnej rozbieżności poznawczej.

W zakresie redakcji warto rozwiązać niektóre z wątpliwości czy też poprawić błędy, głównie interpunkcyjne (np. w kwestii stosowania przecinków mylonych z kropkami), gramatyczne (tytuły dzieł winny być zapisane kursywą, np. *Laudato si*, zaś tytuły czasopism – w cudzysłowie, np. „Tygodnik Powszechny”) czy stylistyczne (bardzo długie zdania, np. s. 33). Ujednolicenia zapisu wymagają myślniki (–), które często błędnie zapisane są pod postacią łączników (-). Za rażący błąd redakcyjny uznać trzeba stosowanie dwóch różnych czcionek

dla tekstu zwartego oraz przypisów oraz brak wyjustowania tych ostatnich; wartym przemyślenia jest sugestia wprowadzenia skrótów dla obficie stosowanych w przypisach linków do stron internetowych, w większości przypadków zawierających wyjątkowo długi adres. Poprawy wymagają „literówki” sugerujące np. mnogość Księgi Rodzaju (s. 64), utożsamiania/rozdzielania chrześcijaństwa z katolicyzmem czy sugerowania wielości kościołów katolickich (s. 65). Niekonsekwentny jest zapis nazwy związku wyznaniowego – Kościół katolicki vs. kościół katolicki. Niektóre z informacji są nieaktualne, np. te dotyczące kard. G. Pella (s. 69). Niedoróbką są niektóre z zapisów: pierwsza dekada XXI w. (s. 144), a następnie 2 dekada XXI w. (s. 155).

Prowadząc rozważania na temat stałości i zmienności myśli religijnej w kwestii ochrony środowiska, Autor stwierdza: „Współcześnie pojawia się coraz więcej publikacji, których autorzy postulują zwiększenie szacunku dla środowiska naturalnego, poprzez podejście biocentryczne. Inni apelują o zmianę zachowania odnosząc się wyłącznie do szczególnej roli człowieka w przyrodzie, sankcjonując przy tym podejście antropocentryczne. Jeszcze inni ugruntowują dotychczasowe myślenie oparte na tak zwanym silnym antropocentryzmie, czyli przez uznanie nadrzędnej roli ludzi w kreowaniu aktywności ludzkiej, która może być ograniczona wyłącznie przez wzgląd na dobro innych osób”. Niestety, nie zostaje przytoczone żadne nazwisko badaczki lub badacza, nie podano także żadnego tytułu opracowania, które by potwierdzało słuszność opinii, a także kierowało uwagę czytelnika na kolejne obszary badań.

Wymienionym niedociągnięciom warsztatowym towarzyszy jednak wywód, który jest spójny z tytułową tematyką. Język rozprawy jest czytelny z potwierdzeniem erudycji Autora, który sprawnie posługuje się nomenklaturą nauk humanistycznych oraz społecznych. Przypisy podawane są poprawnie, według obranej metody.

Mgr M. Błoch w sposób ciekawy i interdyscyplinarny ujął problem badawczy. Postępowanie zrealizował odpowiednio i w oparciu o warsztat naukowy. Praca, uzupełniona o wymienione wyżej wskazania, w publikacji kierowanej do szerszego grona odbiorców stać się może źródłem wiedzy historycznej i etycznej, społecznej i politycznej, narodowej i międzynarodowej omawianego czasu i wskazanego obszaru polskiego prawodawstwa w zakresie polityki klimatycznej. Cennym i ważnym uzupełnieniem tej deskrypcji stać się powinna autorska próba prognozowania kierunków, jakie w najbliższych latach może obrać polityka klimatyczna Rzeczypospolitej Polskiej. Zgromadzony materiał oraz wiedza z pewnością predestynują Autora do tego rodzaju postaw naukowych.

5. Konkluzja

W mojej ocenie rozprawa Pana mgr. Marceliego Błocha *Uwarunkowania polityki klimatycznej Rzeczypospolitej Polskiej* stanowi wartościowe osiągnięcie badawcze, potwierdzające zarazem twórczą osobowość naukową. Zdobyta wiedza znalazła swoje zastosowanie, czego wyrazem jest zarówno precyzja prowadzonego wywodu, jak i zamieszczone syntezy. Recenzowana praca jest potwierdzeniem, że Autor potrafi projektować i realizować zadania badawcze.

Tym samym potwierdzam, iż praca spełnia warunki określone w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i wnioskuję o dopuszczenie Kandydata do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

A handwritten signature in blue ink, reading "Rafał Duduś". The signature is written in a cursive, flowing style.